

Výkon funkce člena statutárního orgánu a jeho omezení

JUDr. Ivan Rada, Ph.D., Mgr. Bc. Petra Křivohlavá

Práva a povinnosti členů statutárních orgánů jsou problematikou, která se týká existence každé právnické osoby, včetně kapitálových společností. Obecně lze povinnosti ukládané obchodním zákoníkem členům statutárních orgánů kapitálových obchodních společností, tj. jednatelům a členům představenstva, rozdělit do dvou skupin. Do první je třeba zařadit obecné povinnosti, resp. zásady, jimiž jsou členové statutárního orgánu povinni se řídit při výkonu své funkce a které ve svém celku charakterizují jejich vztah vůči společnosti.

Těmito povinnostmi jsou povinnost jednat v souladu se zájmy společnosti (povinnost loajality), povinnost jednat s péčí řádného hospodáře a povinnost k osobnímu výkonu funkce. Druhou skupinu pak tvoří jednotlivé povinnosti a kompetence statutárních orgánů tak, jak je uvádějí ustanovení obchodního zákoníku.

Zákonodárce však v obchodním zákoníku jednatelům a členům představenstva výslovně ukládá ještě další povinnosti, jako např. zákaz konkurence a omezení vnitřního obchodování. Tyto povinnosti lze pak zařadit pod obecnou povinnost loajality. Hlavním účelem těchto ustanovení, která budou následně blíže rozebrána, je pak zejména zajištění ochrany obchodní společnosti před nepoctivým jednáním osob, jež jsou oprávněny činit jménem společnosti právní úkony.

Zákaz konkurence

Obecná právní úprava

Zákonodárce sleduje v rámci obchodních vztahů zejména efektivní fungování trhu a soutěžního prostředí, nedefinovaného některými konkurenčními výhodami či nekorektními zásahy. Cílem zákazu konkurence je tak zabezpečení rovnosti podnikání, tzn. zabezpečení toho, aby společnost nebyla poškozována jednáním těch osob, které jsou dopodrobna informovány o její situaci, plánech a možnostech.

Jedním ze základních nástrojů směřujících k tomuto cíli je zákonné zakotvení zákazu konkurence v obchodním zákoníku, které je upraveno jednak v § 65 ObchZ, jenž stanovuje následky porušení zákazu konkurence, a jednak v ustanoveních o jednotlivých obchodních společnostech, kde vymezuje okruh osob, pro které platí.

Zákaz konkurence je institutem, který omezuje možnost podnikání členů statutárních orgánů. Jde o jedno ze zákonných omezení práva podnikat tak, jak je vymezeno v čl. 26 Listiny základních práv a svobod. **K tomu, aby šlo o jednání porušující zákaz konkurence ve smyslu zákonných ustanovení, musí být tedy splněny následující znaky:**

- a) Jednající osobou musí být člen statutárního orgánu společnosti (případně další osoba), který

- b) svým jednáním realizuje svůj vlastní odlišný zájem od zájmů společnosti, a
- c) realizací tohoto zájmu poškozují nutně zájmy společnosti, a to zejména její zájmy majetkové.

Rozsah zákazu konkurence

Rozsah zákazu konkurence pak lze hodnotit v rámci dvou základních kategorií, tj. rozsah věcný a rozsah osobní. Úprava věcného rozsahu zákazu konkurence je pro obě kapitálové společnosti, tj. společnost s ručením omezeným i společnost akciovou, s účinností zákona č. 370/2000 Sb., v zásadě shodná, přičemž tuto skutečnost lze jen kvitovat, neboť ani v minulosti neexistoval důvod pro odlišnosti obou úprav.

V úpravě osobního rozsahu zákazu konkurence je však mezi společnostmi s ručením omezeným a akciovou společností zásadní rozdíl. Ustanovení § 136 odst. 3 ObchZ umožňuje **rozšíření zákazu konkurence i na společníky společnosti s ručením omezeným**. V takovém případě by tato skutečnost musela být upravena ve společenské smlouvě společnosti. Zákon (srov. § 65 ObchZ) naopak neumožňuje uplatnit zákonné ustanovení zákazu konkurence na akcionáře.¹⁾

Věcný rozsah zákazu konkurence

U obou uvedených typů obchodních společností, tj. společnosti s ručením omezeným a akciové společnosti, je zákaz konkurence vymezen jako zákaz minimální. Jinými slovy, zákonná úprava zákazu konkurence tak, jak je zakotvena v obchodním zákoníku, nemůže být vyloučena nebo zmírněna; zákaz konkurence smí být jen zpřísněn.²⁾

Ustanovení § 136 odst. 1 a § 196 odst. 1 ObchZ členům statutárních orgánů obou společností zakazují:

- a) podnikat v oboru stejném nebo obdobném oboru podnikání společnosti a vstupovat se společností do obchodních vztahů,
- b) zprostředkovávat nebo obstarávat pro jiné osoby obchody společnosti,
- c) účastnit se na podnikání jiné společnosti jako společník s neomezeným ručením nebo jako ovládající osoba jiné osoby se stejným nebo podobným předmětem podnikání,
- d) vykonávat činnost jako statutární orgán nebo člen statutárního nebo jiného orgánu jiné právnické osoby se stejným nebo s obdobným předmětem podnikání, ledaže jde o koncern.

Ad a): Podnikání v oboru stejném nebo obdobném oboru podnikání společnosti a vstupování se společností do obchodních vztahů

Formulace tohoto bodu zákazu konkurence vyvolávala, a po novelizaci dosud částečně vyvolává, otázky, co je míněno „podnikáním v oboru“. Předcházející formulace „... obchod související s podnikatelskou činností společnosti...“ byla jednoznačně širší než „... obor stejný nebo obdobný oboru podnikání společnosti...“ a rozsah konkurenčního jednání spadajícího pod tento bod tak byl zákonnou novelou zúžen. Proti minulosti tak došlo k částečnému zpřesnění, neboť pod tímto písmenem uvedené konkurenční jednání je vázáno výlučně na obor podnikání a nikoli již na souvislost s podnikatelskou činností společnosti.³⁾ Totožnost nebo podobnost oboru podnikání je přitom třeba posuzovat vždy konkrétně podle přesně určených okolností případu.⁴⁾

Rozpaky vzbuzuje druhá část ustanovení písm. a), podle které nesmí člen statutárního orgánu vstupovat se společností do obchodních vztahů. Pomineme-li skutečnost, že už samotné angažování člena statutárního orgánu do jeho funkce vytváří obchodní vztah mezi členem představenstva a obchodní společností, je zřejmé, že toto omezení nemá se zákazem konkurence mnoho společného a jde spíše o zákaz vnitřního obchodování (k této otázce ještě viz dále). Systematické zařazení druhé části tohoto ustanovení je proto více než sporné.

Přestože lze obecně říci, že zákonná úprava zákazu konkurence se u členů statutárních orgánů kapitálových společností postupnou novelizací a vývojem v podstatě sjednotila, je třeba upozornit, že novelou obchodního zákoníku provedenou zákonem č. 126/2002 Sb. došlo opět k jisté diferenciaci, tj. doplnění § 196 odst. 3 ObchZ, podle kterého v případě, že člen představenstva vykonává pro společnost práci na základě pracovní smlouvy či jiné smlouvy tuto nahrazující, nepovažuje se takový vztah za obchodní.

Z jeho znění lze dovodit, že se vztahuje právě k § 196 odst. 1 písm. a) ObchZ. Co však je jeho smyslem, lze dovodit jen těžko. Skutečnost, že výkon práce pro společnost na základě smlouvy pracovní nebo smlouvy obdobné nezakládá obchodní vztah, je a byla zřejmá z povahy věci samé a dosud ji nebylo třeba nijak zdůrazňovat.

Ad b): Zprostředkování nebo obstarání obchodů společnosti pro jiné osoby

Toto ustanovení je třeba chápat jako zákaz činnosti, která směřuje k uzavření obchodní smlouvy, jež se týká předmětu podnikání společnosti, mezi třetími osobami, ačkoli tato smlouva může být uzavřena i touto společností.⁵⁾

Zprostředkováním, resp. obstaráním, obchodů společnosti pro jiné osoby je pak třeba chápat jako uzavření mandátní, komisionářské nebo jiných smluv obstaravatelského typu.

Pod zprostředkováním nebo obstaráním obchodů společnosti se nemyslí pouze činnost podnikatelská, nýbrž i ojedinělé jednání, které nelze charakterizovat jako podnikání ve smyslu § 2 odst. 1 ObchZ. Jako smluvní typy tak připadají v úvahu i smlouvy uzavřené podle občanského zákoníku.

Ad c): Účast na podnikání jiné společnosti jako společník s neomezeným ručením nebo jako ovládající osoba jiné osoby se stejným nebo podobným předmětem podnikání

Toto konkurenční jednání zahrnuje jednak účast člena statutárního orgánu jako společníka veřejné obchodní společnosti a komplementáře komanditní společnosti, a jednak jako ovládající osoby jiné osoby se stejným nebo podobným předmětem podnikání.

Pokud jde o postavení neomezeně ručícího společníka, je v této souvislosti pozoruhodné, že se výslovně prohlašuje účast v osobní společnosti za účast na podnikání.⁶⁾

Druhá část tohoto ustanovení, podle které se konkurenčním jednáním rozumí i účast člena statutárního orgánu jako ovládající osoby ve společnosti se stejným nebo podobným předmětem podnikání, byla doplněna novelou provedenou zákonem č. 370/2000 Sb. Pojem ovládající osoby vymezuje ObchZ v § 66a odst. 3. S ohledem na souvislost s první částí tohoto ustanovení,

kteřá prohlašuje za konkurenční již pouhou účast v osobní společnosti, je zřejmé, že tato druhá část má na mysli ovládnání kapitálové společnosti.

Ad d): Výkon činnosti statutárního orgánu nebo člena statutárního nebo jiného orgánu jiné právnické osoby se stejným nebo s obdobným předmětem podnikání, ledaže jde o koncern

Výše zmíněné ustanovení se v důsledku novely obchodního zákoníku provedené zákonem č. 370/2000 Sb. změnilo v poslední části, tj. došlo ke zavedení nového pojmu koncern. Podle § 66a odst. 7 ObchZ jde o koncern, jestliže jsou jedna nebo více osob podrobeny jednotnému řízení jednou osobou. U ovládané a ovládající osoby platí zákonný předpoklad, že jde o koncern. Koncern může být vytvořen i na základě ovládací smlouvy.

Z hlediska společnosti s ručením omezeným znamenala novelizace tohoto ustanovení a zavedení pojmu koncern proti předcházející úpravě rozšíření zákazu konkurence, neboť předcházející úprava jednatelům společnosti s ručením omezeným umožňovala vykonávat funkci člena statutárního nebo jiného orgánu ve všech společnostech, na kterých se doposud jejich společnost účastnila.

Na druhou stranu pro členy představenstva akciové společnosti znamená novelizovaná úprava naopak zúžení zákazu konkurence, neboť pojem koncernu je širší než předcházející pojem ovládané osoby.

Je třeba upozornit na to, že **již samotné přijetí funkce tzn. zvolení (jmenování) naplňuje porušení zákazu konkurence** podle § 136, resp. § 196 odst. 1 písm. d) ObchZ.

Je třeba si totiž uvědomit, že cílem zvolení (jmenování) statutárním orgánem nebo jeho členem není zápis do obchodního rejstříku a tedy splnění nutného zákonného požadavku, bez kterého by společnost nemohla být funkční, ale právě naopak samotná činnost, kterou zákon statutárnímu orgánu, resp. jeho členům, na několika místech výslovně ukládá.

I zkušenosti, podle kterých není výjimečné, že členové orgánů právnických osob zastávají své funkce často pouze formálně, na této skutečnosti nic nemění.

Dokončení příště: Důsledky porušení zákazu konkurence

Poznámky:

- 1) Stejně I. Štenglová in Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol.: Obchodní zákoník. Komentář, C. H. Beck, 11. vydání, 2006, str. 752, podle které: „Na společníky akciové společnosti, na rozdíl od úpravy ve společnosti s ručením omezeným, zákaz konkurence rozšířit nelze a nelze jej rozšířit ani na další osoby, např. členy managementu společnosti apod.“
- 2) Stávající právní úpravu tak lze označit, zejména ve srovnání s okolními zahraničními právními úpravami této problematiky, za poměrně striktní. Viz Rada I.: Dozorčí rada obchodních společností. LINDE nakladatelství s.r.o., 2008, str. 75.
- 3) Zákonodárce použitím tohoto nového pojmu zřejmě reagoval na praxi (zejména rejstříkových soudů), která pojem „předmět podnikání“ ztotožnila se zněním živnostenského listu.
- 4) Viz Pokorná, J., Večerková, E.: K zákazu konkurenčního jednání v obchodních společnostech – vymezení pojmu konkurenčního jednání, ASPI, ev.č. 7130 (LIT).
- 5) Viz Dědič, J. a kol.: Obchodní zákoník. Komentář, Prospektrum, 1997, str. 614.
- 6) Viz Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol.: Obchodní zákoník. Komentář, C. H. Beck, 11. vydání, 2006, str. 752.